

НАТОВП І ЙОГО КУМІРИ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН

Ханстантинов В.О.,

*доктор політ. наук, професор,
завідувач кафедри економічної теорії і суспільних наук,*

Іванова Є.О.,

*здобувач вищої освіти спеціальності 162 «Біотехнологія та біоінженерія»
Миколаївського національного аграрного університету
м. Миколаїв, Україна*

В сучасному світі найбільш масовою поведінкою є натовп - тимчасове і неорганізоване зібрання людей, які перебувають у безпосередній фізичній близькості

і мають спільний об'єкт зацікавлення. На відміну від цього під публікою розуміють групу людей зі спільними інтересами, які не взаємодіють між собою, а також таке зібрання людей, кожен з яких має свої специфічні погляди на якусь важливу актуальну проблему [1].

У натовпі в людини підвищується емоційне сприйняття усього, що вона бачить або чує, зростає схильність до навіюваності, заражуваності, ірраціональності, різко зменшується здатність до критичної переробки інформації [4]. Емоція підсилюється і переходить в афект найчастіше тоді, коли виникає в групі людей, котрі перебувають під впливом одного й того самого імпульсу. Таким чином, колективні емоції характеризуються заразливістю; розвиваючись у групі, вони переходять у паніку, нестяму, люту натовпу, несамовиті крики, аплодисменти та інші екстраординарні форми виявлення [2].

На ці характеристики звернув свого часу увагу український військовий і суспільний діяч М.І. Драгомиров. Він зосереджувався на важливості невербальних засобів комунікації (тон голосу, вираз обличчя) – цих ефективних способів впливу на маси. У звертанні до мас, вважав він, важливою є не стільки логічна побудова, скільки музика мови, міміка тощо. На прикладі віського середовища дослідник підкреслював: аби стати гарним вихователем, кожному офіцерові треба досконало оволодіти прийомами впливу на людей, зокрема на їхні настрої, глибоко проникати в солдатську душу і постійно порушувати в ній шляхетні поривання.

Аналізуючи чинники ефективності впливу на маси, Драгомиров описував механізм, який мовою сучасної науки визначається як ідентифікація: «Потрібно злитися з ним <солдатом> душею і тілом ... тоді, і лише тоді розв'яжеться язик і потечуть ці нескладні на вигляд слова, які електричною іскрою пронизують маси і роблять із них одну істоту» [3].

Особливості поведінки маси, її сила залежать від психологічних якостей та індивідуальності лідерів. Лідерство – це один з проявів влади, здатність індивіда впливати на людей, спрямовувати їх зусилля на досягнення певних цілей. Коли мова йде про масові соціально-психологічні явища для позначення людини, що має владу над натовпом, частіше використовують термін - вождь, аніж - лідер.

Натовп має схильність до крайнощів, збуджують його лише сильні подразники. Почуття маси завжди дуже прості та надмірні. Натовп реагує в першу чергу не на логіку подій, а на їх емоційний образ. Відповідно тому, хто бажає вплинути на масу, не потрібна перевірка логічності та послідовності своєї аргументації, йому необхідно перебільшувати та постійно повторювати теж саме. Головним для взаємодії з натовпом є не промова лідера, а ритмічні стимули (жести та вигук), що її супроводжують. Від вожака натовп вимагає сили, навіть насилля, доброта сприймається як різновид слабкості. Вождь повинен мати сильну волю та бути фанатично відданим ідеї, яку намагається донести до інших, саме це дає йому можливість впливати на масу [4].

Як свідчить досвід політичного життя різних країн, лідер повинен мати сильну волю, особисту чарівливість, ораторські здібності та бути фанатично відданим ідеї, яку намагається донести до інших та яка здатна будити віру в масі, саме це дає йому можливість впливати на масу людей. До жахливих наслідків може привести надання влади людині, що наділена привабливістю у поєднанні з твердими переконаннями та

вужкістю розуму. Така людина легко може перетворити натовп із аморфної маси у руйнівну матеріальну силу [5]. Прикладами такого роду в політиці завжди є палкі оратори–революціонери, популісти, що вміло грають на людських почуттях, маніпулюючи свідомістю роздають обіцянки, експлуатують реальні проблеми суспільного життя крізь призму власного вужкогрупового інтересу.

У натовпі людей лідер або вождь часто буває тільки ватажком, але, тим не менше, роль його значна, яка складається, головним чином, у тому, щоб створити віру, все одно яку, саме цим пояснюється їх великий вплив на натовп. В ньому настільки сильною є потреба бути покірними, що він інстинктивно підкорюється тому, хто об'являє себе його власником. У відсутності лідера натовп більш схильний до паніки, агресії, ніж до героїства. Щоб бути вождем, потрібно мати не стільки інтелект, скільки високу чутливість до настрою натовпу, лідер повинен мати такі особистісні якості: мати харизму, твердо вірити в ідею, щоб будити віру в масах, мати сильну імпонуючу волю, бути привабливим тощо.

Лідер натовпу повинен бути дуже пильним до свого іміджу, бо любов натовпу не є стійкою, будь-яке послаблення волі вождя може привести до того, що він легко перетвориться у антивождя.

Потреби (ситуаційні та внутрішні), що привели індивідів у масу, раніше чи пізніше реалізуються, натовп стає менше нергійним – це призводить до поступового розпаду маси. Почуття єдності між окремими людьми, яке здавалося незмінним, зникає, кожен згадує про власні справи та проблеми.

З натовпу індивід виходить емоційно втомленим, не в змозі напевно пригадати, що з ним сталося та скільки минуло часу. Ці відчуття аналогічні у людей, що вийшли з будь-якої маси і не залежать від того, якими саме емоціями був охоплений натовп: позитивними чи негативними. Після виходу з маси індивіду потрібен час аби повернутися до реальності, почати адекватно сприймати оточуючу його дійсність [4].

В сучасному світі натовп часто набуває оформлення спочатку як група односторонців в віртуальному середовищі, які однаково відгукуються на ті чи інші події в різних соціальних мережах. Згодом найбільш емоційно нестримані з них, яким властиві організаторські здібності або потреба у зовнішньому визнанні за допомоги тих чи інших впливових фінансово-політичних кіл всередині країни або зовнішніх, виходять на вулиці і починають вчиняти тиск на владу. Масові виступи, повстання, страйки, мітинги і демонстрації перетворюють цих пасіонарних осіб на справжніх вождів, на кумирів натовпу, який в свою чергу трансформується у реальну рушійну силу назрілих або спровокованих політичних змін. Для мінімізації негативного впливу деструктивних наслідків дій натовпу в системі освіти варто ознайомлювати молодь з природою і значенням цього феномену.

Список використаних джерел:

1. Танчин І.З. Соціологія/ І.З. Танчин. – Л. : Укр. акад. друкарства, 2005. – 360 с.
2. М. М. Скорик, Н. В. Хазратова та ін.]; за наук. ред. М. М. Слюсаревського; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. – Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2013. – 360 с.

3. Хазратова Н. В. Психологія відносин особистості й держави: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра психол. наук: спец. 19.00.05 “Соціальна психологія; психологія соціальної роботи” / Н. В. Хазратова. – К., 2005. – 33 с.

4. Некрасенко Л. А., Смолянська О. Ю. Сучасний стан та перспективи розвитку безготівкових платіжних інструментів в Україні. Вісник Нац. техн. ун-ту «ХПІ»: зб. наук. пр. Темат. вип. : Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства. 2014. № 66(1108). С. 128–134.

5. І. І. Приходько, О. В. Тімченко, С. Т. Полторак та ін. Психологія напову й управління ним при виконанні службово-бойових завдань : навч. посіб. – Х.: НА НГУ, 2015. – 250 с.